

Vandring på kulturhistoriske veier

Oslo før

Leif Gjerland,
historieformidler
leif.gjerland@gmail.com

I en pandemitid har vi til fulle vist at vi verdsetter den bynære naturen i Marka og på øyene. Men hvor mye vet vi om byhistorien utenfor sentrum? Her kan du teste kunnskapene og få tips til kulturhistoriske turveier.

Både oslofolk og turister sier ofte at det mest positive ved Oslo er den korte veien ut til Marka og til de nærmeste øyene rundt bykjernen. Og det har jo utrolig mange oslofolk nytt godt av i dagens smittevern-tid.

Men er det egentlig ikke et lite paradoks at det å komme oss raskt ut av sentrum, regnes som Oslos fremste fortrinn? Ikke for dét, også områdene utenfor selve bykjernen er en del av byens historie.

Osloøyenes historie

Sommeren 2021 vil nok bli husket for de lange fergekøene i julivarman på Aker brygge samt at Langøyene endelig åpnet igjen. Men kjenner du osloøyenes historie? Prøv deg på en liten rebus der første bokstav i de fem svarene danner et løsningsord.

Hvis du skriver løsningsordet som navn på en e-post med ditt navn og postadresse og sender den senest 1. september til leif.gjerland@gmail.com, blir du med i trekningen av signerte utgaver av boken *Oslos øyrike*. Lykke til!

Kulturminner i Marka

Bjørvika har til alle tider vært et viktig knutepunkt for handel og transport mellom sjøveien og det store innland rundt. De gamle viktige ferdssveiene gjennom Osloomarka finnes beskrevet på gamle kart og bøker, blant annet omtalt i den rundt 50 år gamle *Nordmarksboka* av Knut A. Nielsen.

Selv om noen av veifarene ble markert med varder som fortsatt ligger der, gror veisporene fullstendig igjen. I tillegg ødelegger dagens flathugst med skogsmaskiner mulighetene for å finne dem for de fleste av oss. Imidlertid har Ståle Pinslie de siste årene jobbet med å gjenoppdage gamle viktige veier fra Hadeland og Hakadal ned til fjorden lenge før middelalderbyen ble til.

Fem historiske veier

Etter å ha finstudert ulike typer stier på gamle kart over Nordmarka, fintrålet Pinslie terrenget og fant igjen både sommer- og vinterløyper for vandrende folk og hester med kløv og dragoner - viktige veier fra den gang jordbruket utviklet seg i Viken og på Hadeland for opptil 5000 år siden.

Dette resulterte i tre bøker om de eldste ferdssveiene gjennom Nordmarka, bøker som Maridalens venner har publisert som årbok for 2017 og to tillegg i 2021. De kan leses på nettsiden maridalensvenner.no, der de historiske veifarene dessuten kan søkes opp i tekstene.

FAKTA

Rebusen

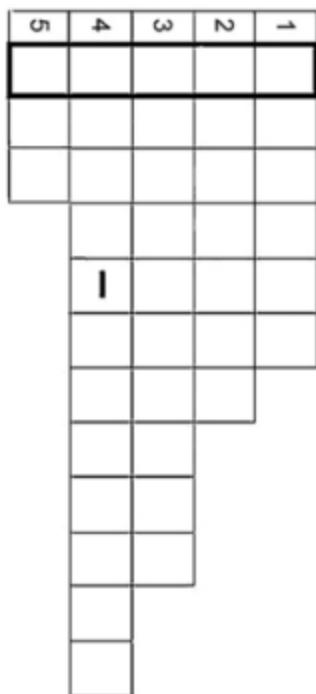
1. Langøyene var to separate øyer som fra 1902 til ca. 1950 ble fylt sammen til én. Hva ble sundet mellom dem fylt opp med? (Fyllmasse på seks bokstaver).

2. Hovedøya var en del av Akershus festnings ytre forsvar under Napoleonskrigene på begynnelsen av 1800-tallet. Hva slags våpen står det fortsatt oppstilt på øya? (Store våpen på syv bokstaver).

3. Gressholmen ble forbundet med to andre øyer da man skulle lage sjøflyhavn der på 1920-tallet. Den ene øya heter Heggholmen, men hva heter den andre? (Øynavn på ti bokstaver).

4. Hva heter det fergeselskapet som har kjørt folk ut til osloøyene siden 1917? (Firmanavn på i alt 11 bokstaver.)

5. Hvor mange av osloøyene ble bebygget med små hytter på 1920-tallet? (Tall på tre bokstaver.)

Dragonveien

I 1750 ble det opprettet fire dragonregimenter «... for det sündenfieldske Norge». De fulgte en ridevei fra Viken til Opplandene som delte seg med den eldste rideveien fra Hakadal over «Torvet» i Maridalen. Ståle Pinslie ga denne rideveien navnet «Dragonveien». Den gikk forbi Kjelsås, langs østsiden av Maridalsvannet rett til Hakadals Verk og videre opp langs Randsfjorden, og er vist på kart fra 1750, 1818 og 1825. Se ut.no/tur/2.19015

Gamle Hadelandsvei

Dette er en gammel ridevei fra Bjørvika over Disen og Årvoll gjennom Lillomarka nordvest for Alunnsjøen forbi Sinober og Movannene. Deretter gikk den forbi Trehørningen og Kongsvangskog sør for Stryken. Uten kart tok det mange år å finne denne traseen, som bryter med dagens vanlige oppfatning om hvor veien gikk. Det endelige beviset for traseen forbi Trehørningen ble funnet på et fransk kart fra 1822. Se ut.no/tur/2.19016

Bygata

Opprinnelig har Bygata etter alle sannsynlighet gått raskeste vei fra Viken forbi Hammeren i Maridalen, gjennom Nordmarka forbi de store bronsealderrøysene ved gården Olimb på Jevnaker og videre til det gamle kultstedet, Søsterkirkene på Granavollen. Det er sannsynlig at pilegrimene kan ha fulgt denne veien fra Margaretakirken ved Hammeren til Søsterkirkene. Veien er vist på flere kart fra 1825 til 1918. Se ut.no/tur/2.19018

Byveien

En gammel ridevei, vist på kart fra 1760, 1872 og 1901, gikk fra Hammeren i Maridalen forbi Gåslungen og Liggeren før den går over Fuglemyrhøgda ved Gørja til Trehørningen der den videre deler faret med Gamle Hadelandsvei forbi Kongsvangskog. Store deler av stien er blåmerket. Se ut.no/tur/2.19017

Sti fra Maridalen til Nittedal

Fra dragonkvarteret Sander i Maridalen til knutepunktet Bjertnes i Nittedal er stien vist på et kompanikart fra 1805 merket «Gangsti». Stien kan være vanskelig å finne i det svært bratte terrenget under Barlindåsen. Denne stien må i dag følges via overgangen ved Sandermosen stasjon. Se ut.no/tur/2.18978

Takk til Maridalens venner, Ståle Pinslie, Stein Øberg og Tomas Øvergaard

Søndagstur langs Bygata

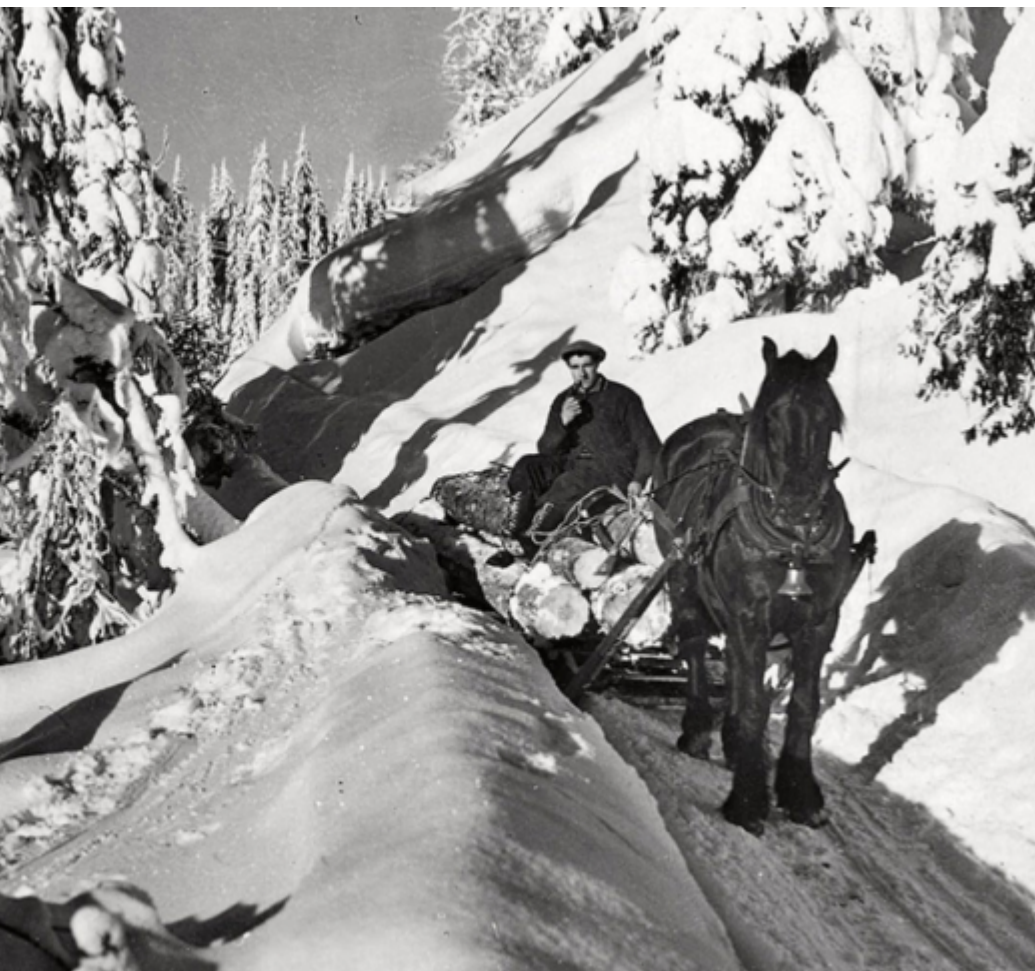
Ståle Pinslie anbefaler alltid å bruke kart og ut.no og har følgende forslag til en en-

Til langt opp mot vår egen tid ble det fraktet tømmer gjennom Nordmarka. Bildet er fra 1936. Foto: Oslo Museum

kel tur langs starten på det gamle veiløpet «Bygata»:

- Start på Hammeren og følg Nordmarksveien ca. 1 km.
- Følg så Bygata skrått inn mot NNV til du kommer inn på en blåmerket sti.
- Følg den forbi Kamphaug frem til Gåslungen.
- Der fortsetter Bygata under en kraftledning, markert med skråpinner.

Vandring i Bygata. I 2019 ble det arrangert en vandring langs en nyryddet del av Bygata mellom Hammeren og Jevnaker.
Foto: Stein Øberg

Lange køer til Langøyene i sommer.

Maridalens venners årbok for 2017

Don Quijote kjemper mot mer enn vindmøller

📣 Anmeldelse

Per Christian Selmer-Anderssen

Riksteatret sender den komiske ridder Don Quijote inn i vår tid. Det blir mest av alt forvirrende for publikum.

Teater Don Quijote

Fritt etter Miguel de Cervantes.
Bearbeidet av Yngve Sundvor.
Riksteatret
Regi: Yngve Sundvor
Scenografi og kostyme: Leiko Fuseya
Lysdesign: Geir Hovland
Lyddesign: Gunnar Innvær
Med: Svein Harry Schöttker-Hauge, Erik De Barco Soleglad, Anne E. Kokkinn, Jenny Ellegård og Patrick A. Stenseth.
Spilles på turnè med Riksteatret, på Hålogaland Teater og på Den Nationale Scene i Bergen.

Aller først skal jeg komme med en innrømmelse: Jeg har ikke lest Cervantes gigaroman *Don Quijote*.

Til mitt forsvar vil jeg si at Riksteatret reklamerer med at denne forestillingen er for sånne som meg. - Se teateret isteden, sier bokformidler Liv Gulbrandsen, som for dannelsens skyld er med på deler av turneen.

Alt er bare rø

Selv har jeg sett tre versjoner av musikalen - og selvfølgelig vokst opp med *Don Quijote* som kulturelt fenomen. Lavadelmannen Don Quijote tar på seg rustning og tror han er ridder. Han vil ta ridderligheten inn i sin tid, men blir bare ledd av der han går til angrep på vindmøller.

Kameraten Sancho Panza vet at alt bare er rø, men spiller med. Sammen rir de på en eldgammel hest gjennom Spania. Denne historien, som alle kjenner uten å ha lest boken, bør passe ypperlig til teater. Og ja, Riksteatrets *Don Quijote* har flere visuelle godbiter og humoristiske virkemidler.

Problemet er bare at forestillingen etterlater oss ubeleste med store spørsmålstegn. Hva skjer nå? Hvorfor skjer dette? Hva skal vi sitte igjen med? Det hjelper ikke at forestillingen er lite morsom til å være en komedie og ikke særlig rørende som tragedie.

Skulle bli en ridderfest

Miguel de Cervantes skrev sine to bind i henholdsvis 1605 og 1615. Del én ble forfattet i fengsel. Del to kom ut etter at eneren var blitt en suksess og toeren allerede var forfalsket av en annen forfatter. Cervantes var skarpsindig nok til å bruke det hele på metamåten. I bind to har karakte-

rene lest både den bejubledede eneren og den falske toeren.

Begge bøkene er bygget opp som korthistorier med masse distraksjoner. Det gjør det krevende å dramatisere, men er også et fripass til å lage sin egen ridderfest.

Regissør Yngve Sundvor vil lage en hyllest til fantasien, skjønt rammefortellingen kommer snarere fra TV-dramaet. En skuespiller har falt død om på scenen i rollen som Don Quijote, og en etterforsker må nøste i hva som har skjedd. Kryssklipp avhør. Kryssklipp tilbakeblikk med Don Quijote. Kryssklipp forklar-hva-som-skjedde-nå i avhør.

Det er billig dramaturgi og en skikkelig partybrems for teaterleken.

Lek med forrykt ridder

Yngve Sundvor har skapt seg et navn som et lekende teatermenneske. Det synes også i denne forestillingen. Mye av handlingen spilles ut i en ramme i veggen, og her kan de vidunderligste ting skje.

Det er hester som elsker å vise at de er rekvisitter, det er velkoreograferte slåsskamper og scenearbeidere som gjør en fantastisk innsats som statister. Lys- og lydbilde gjør scenene til visuelle godbiter.

Sundvor og scenograf Leiko Fuseya får frem en sterk kontrast mellom Don Quijote og samfunnet rundt. Svein Harry Schöttker-Hauge snakker som Cervantes har skrevet sin helt og er kledd som en fullblods ridder. Selv skjegget ser forrykt ut. Han spiller godt som forvirret og er noe av det beste med forestillingen.

Til kamp mot Netflix

Samtiden den arme ridderen vandrer inn i, er malt i stålfarger. Her snakker folk platt og effektivt, slik man gjør i de minst påkostede seriene på Netflix. Kostymer og spillestil er hentet fra samme historiebok. Litt *Peaky Blinders*. Litt generisk krim laangt nede i katalogen. Litt Hasse Hope med parykk og pels fra NRK.

Don Quijote kjemper ikke bare mot vindmøller og kynisme, men også mot dagens populærkultur. Jeg tror det er et villet grep, og akkurat dette er ganske spennende.

Likevel går jeg ut av salen med en følelse av matthet. Jeg har ikke skjont noe særlig av Don Quijote. Jeg har ikke følt noe av kameratskapet med Sancho Panza. Og jeg har ledd altfor lite. Det er til å grine av at jeg ikke leste originalen.